

ساماندهی و مدیریت سیاسی فضا در ایران

دکتر محمدرضا حافظ‌نیا، دکتر زهرا احمدی‌پور
دکتر ابراهیم رومینا

تهران

۱۳۹۷

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)
پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
نه	پیشگفتار
	بخش اول: ساماندهی سیاسی فضا
۳	فصل اول: مفاهیم پایه در ساماندهی سیاسی فضا
۳	۱-۱ مقدمه
۵	۱-۲ ساماندهی سیاسی فضا
۶	۱-۳ مکان در ساماندهی سیاسی فضا
۸	۱-۴ مرز در ساماندهی سیاسی فضا
۱۱	۱-۵ منطقه در ساماندهی سیاسی فضا
۱۳	۱-۶ فضا در ساماندهی سیاسی فضا
۲۱	۱-۷ مقیاس در ساماندهی سیاسی فضا
۲۲	۱-۸ تجانس در ساماندهی سیاسی فضا
۲۲	۱-۹ فرایند ساماندهی سیاسی فضا
۲۸	۱-۱۰ نتیجه گیری
۲۹	فصل دوم: پیشینه سازماندهی و مدیریت سیاسی فضا در ایران
۲۹	۲-۱ مقدمه
۳۰	۲-۲ قبل از اسلام
۳۹	۲-۳ بعد از اسلام تا دوره صفویه
۴۵	۲-۴ صفویه تا انقلاب مشروطه
۴۸	۲-۵ دوره قاجاریه
۴۸	۲-۶ از انقلاب مشروطه تا کنون
۵۲	۲-۷ نتیجه گیری
۵۴	فصل سوم: عناصر و واحدهای تقسیمات کشوری در ایران
۵۴	۳-۱ مقدمه
۵۶	۳-۲ روستا

صفحه	عنوان
۵۹	۳-۳ شهر
۶۲	۳-۴ دهستان
۶۶	۳-۵ بخش
۶۷	۳-۶ شهرستان
۶۸	۳-۷ استان
۷۰	فصل چهارم: عوامل مؤثر بر سازماندهی سیاسی فضا در ایران
۷۰	۴-۱ مقدمه
۷۲	۴-۲ جمعیت (معیار رسمی و قانونی)
۷۳	۴-۳ تجانس فرهنگی، قومی و زبانی
۷۴	۴-۴ پیوستگی جغرافیایی
۷۵	۴-۵ معیار دسترسی
۷۶	۴-۶ رضایت ساکنان
۷۷	۴-۷ تسهیل حاکمیت
۷۹	فصل پنجم: مراحل سازماندهی سیاسی فضا در ایران
۷۹	۵-۱ مقدمه
۷۹	۵-۲ وظایف دفتر تقسیمات کشوری در وزارت کشور
۸۲	۵-۳ وظایف دفاتر تقسیمات کشوری در استانداری‌ها
۸۲	۵-۴ فرایند شناخت و رسمیت‌بخشی به سکونتگاه‌های جدید (روستا و شهر)
۸۲	۵-۴-۱ فرایند شناخت و رسمیت‌بخشی به روستای جدید
۸۴	۵-۴-۲ فرایند شناخت و رسمیت‌بخشی به شهر جدید
۸۶	۵-۵ فرایند تأسیس واحدهای تقسیمات کشوری جدید
۸۶	۵-۵-۱ فرایند ایجاد دهستان جدید
۸۷	۵-۵-۲ فرایند ایجاد بخش جدید
۸۹	۵-۵-۳ فرایند اجرایی ایجاد و رسمیت‌بخشی به شهرستان جدید
۹۰	۵-۵-۴ فرایند مربوط به ایجاد استان جدید
۹۱	۵-۶ نکات مربوط به فرایند تقسیمات کشوری در ایران
۹۴	فصل ششم: نیروهای تأثیرگذار بر فرایند سازماندهی سیاسی فضا
۹۴	۶-۱ مقدمه

صفحه	عنوان
۹۵	۶-۲ نمایندگان مجلس شورای اسلامی
۹۶	۶-۳ شوراهای شهر و روستا
۹۷	۶-۴ مدیران اجرایی سطح درخواست کننده
۹۸	۶-۵ سازمان‌های غیردولتی و نهادهای مردمی
۹۸	۶-۶ ائمه جمعه و جماعت
۹۹	۶-۷ شهروندان
۱۰۰	۶-۸ بنگاه‌های اقتصادی و مالی
۱۰۱	فصل هفتم: سازماندهی سیاسی فضای شهری در ایران
۱۰۱	۷-۱ مقدمه
۱۰۲	۷-۲ منطقه‌بندی در شهرها
۱۰۶	۷-۳ محله در منطقه‌بندی شهری ایران
۱۱۰	۷-۴ نمونه موردی: منطقه‌بندی در تهران
۱۱۳	۷-۵ سازمان فضایی و پهنه‌بندی شهر تهران
۱۱۷	فصل هشتم: ساماندهی سیاسی فضای انتخاباتی
۱۱۷	۸-۱ پیشینه انتخابات ایران پس از انقلاب مشروطیت
۱۲۳	۸-۲ قانون اساسی و انتخابات پس از انقلاب اسلامی
۱۲۷	۸-۳ ارکان اجرایی انتخابات
۱۲۸	۸-۴ ویژگی نظام انتخاباتی ایران
۱۲۹	۸-۵ گونه‌های انتخابات در جمهوری اسلامی ایران
۱۲۹	۸-۵-۱ انتخابات ریاست جمهوری
۱۳۰	۸-۵-۲ انتخابات مجلس خبرگان
۱۳۳	۸-۵-۳ انتخابات مجلس شورای اسلامی
۱۳۶	۸-۵-۴ انتخابات شوراهای اسلامی
بخش دوم: مدیریت سیاسی فضا	
۱۴۰	فصل نهم: سطوح مدیریت سیاسی فضا
۱۴۰	۹-۱ مقدمه
۱۴۱	۹-۲ دهمداری
۱۴۴	۹-۳ بخش‌داری

صفحه	عنوان
۱۴۶	۹-۴ فرمانداری
۱۴۸	۹-۵ استانداری
۱۴۹	۹-۶ شورای اداری در سطوح مدیریت سیاسی فضا
۱۴۹	۹-۶-۱ شورای اداری استان
۱۵۰	۹-۶-۲ شورای اداری شهرستان
۱۵۱	۹-۶-۳ شورای اداری بخش
۱۵۱	۹-۷ کشورداری
فصل دهم: وظایف سطوح مدیریت سیاسی فضا	
۱۵۵	۱۰-۱ مقدمه
۱۵۶	۱۰-۲ اصول مدیریت سیاسی فضا
۱۵۸	۱۰-۳ وظایف مدیریت سیاسی فضای ملی در ایران (کشورداری)
۱۶۳	۱۰-۴ وظایف مدیریت سیاسی فضاها درون کشوری
۱۶۵	۱۰-۴-۱ وظایف وزارت کشور
۱۶۶	۱۰-۴-۲ وظایف استانداران
۱۷۰	۱۰-۴-۳ وظایف فرمانداران و بخشداران
۱۷۲	۱۰-۵ تجزیه و تحلیل وظایف مدیران سیاسی فضا
۱۷۴	۱۰-۶ وظایف مدیران سکونتگاه‌ها (روستایی و شهری)
۱۷۵	۱۰-۶-۱ سکونتگاه‌های روستایی
۱۷۷	۱۰-۶-۲ سکونتگاه‌های شهری
فصل یازدهم: پیشنهاد الگوی بهینه سازمان حکومت و دولت برای ایران	
۱۸۳	۱۱-۱ مبانی فلسفی ساختار سازمانی حکومت
۱۸۴	۱۱-۲ الگوی پیشنهادی ساختار سازمانی حکومت و دولت برای ایران
پیوست‌ها	
۱۹۷	پیوست ۱: شرح وظایف استانداران و فرمانداران ...
۲۰۶	پیوست ۲: دستورالعمل اجرایی، نحوه انتخاب و انتصاب مدیران حرفه‌ای
۲۱۱	منابع

پیشگفتار

هر حکومت یا سیستم سیاسی برای مدیریت و اداره بهینه قلمرو سرزمینی و نیز امور سازه انسانی / اجتماعی در فضای جغرافیایی خود، به نوعی ساختار سازمانی نیاز دارد تا بر مبنای آن بتواند کشور را سامان دهد که در جغرافیای سیاسی آن را «مدیریت سیاسی فضا» می‌نامند.

کارکردهای یک واحد سیاسی، تا حد زیادی به نحوه ساماندهی سیاسی فضای کشور بستگی دارد. اداره بهینه امور سرزمین و ملت، اعمال سیاست‌ها، دیدگاه‌ها و ارزش‌های نظام سیاسی، کارکرد امنیتی، حقوقی و قضایی، انتخاباتی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و کارکردهای بین‌المللی و فراملی به نحوه آمایش و ساماندهی سیاسی فضای کشور وابسته است.

از آنجا که ضرورت‌ها و نیروهای تغییر، ساختارهای سیاسی - فضایی موجود را به صورت مداوم به چالش می‌کشند و آنها را وادار به انعطاف و اصلاح می‌کنند، از این رو حکومت‌ها ناگزیر از اعمال تغییرات مداوم در الگوی مدیریت و آمایش سیاسی فضای کشور در عرصه سیاست داخلی و نیز عمل به وظایف و تعهدات خود در برابر ملت و سرزمین هستند.

کتاب *ساماندهی و مدیریت سیاسی فضا در ایران* در دو بخش ساماندهی و مدیریت سیاسی فضا تنظیم شده است. بخش اول در هشت فصل به چگونگی سازمان سیاسی فضا و اشکال و فرایندهای آن، و بخش دوم در سه فصل به مدیریت سیاسی و اداره بهینه کشور اختصاص یافته است؛ به عبارت دیگر، بخش اول بستری است که ساماندهی فضا از بعد سیاسی در ایران، و بخش دوم مدیریت و اداره این فضا و الزامات، شاخص‌ها و شرایط مدیران سیاسی مورد مطالعه قرار گرفته است.

کتاب *ساماندهی و مدیریت سیاسی فضا در ایران*، بر مبنای سرفصل‌های رشته جغرافیای سیاسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تنظیم شده است. امید است این کتاب بتواند بخشی از خلأ موجود در این حوزه را پوشش دهد و کمکی برای پژوهشگران و همچنین مدیران سیاسی کشوری در سطوح سیاسی باشد تا بتوانند امور فضای جغرافیایی مربوط اعم از سرزمینی و اجتماعی / انسانی را به لحاظ سیاسی به خوبی اداره کنند و ضمن تضمین و تأمین حقوق شهروندان، در تنظیم روابط مبتنی بر اعتماد متقابل بین ملت و حکومت که تأمین‌کننده همبستگی ملی و یکپارچگی سرزمینی و شکل دادن به زیستگاهی امن، امیدبخش، پیشرفته، و دل‌انگیز برای شهروندان است، بکوشند.

در پایان از مدیران و کارکنان سازمان سمت برای پذیرش، آماده‌سازی و چاپ کتاب سپاسگزاریم. از صاحب‌نظران و به‌ویژه جغرافی‌دانان انتظار داریم که ما را از رهنمودهای سازنده خویش بهره‌مند سازند تا در چاپ‌های بعد بر غنای کتاب افزوده شود.

محمد رضا حافظ‌نیا، زهرا احمدی‌پور

ابراهیم رومینا